

nalne države postale, potencirana do krajne napetosti u vreme velikoga svetskoga rvanja, kako bi vršila svoj ogromni zadatak, prirodno je da ne može da bude demontirana po obavljenoj službi kao neki mehanički aparat. Ona ima, kako se danas rado kaže, svoju dinamiku. Ono divljenje i veličanje svojih rasnih ili nacionalnih odlika, koje je stvaralo junake i mučenike, a držalo mase u nekoj kolektivnoj vrućici za vreme rata, nužnoj protiv svih iskušenja zamorenosti, straha, komoditeta, igra i dalje. U pravcu nacionalnog tela i nacionalne države ta sila više nema mogućnosti primene, pogotovo kad nema opasnosti ili prilike za neki rat protiv »tuđina«, a onda se ona sama orijentira prema plemenu, to tim lakše što su svi ti nacionalizmi ipak bili počeli od formacije plemena, i što je njihovo proširenje, barem u konkretnoj formi, mnogo mlada datuma. Češki nacionalizam, slovački narod, hrvatski, slovenački, srpski narod: to su jedini nazivi nacionalističke terminologije u upotrebi barem do prve trećine svetskoga rata. Još nisu dorasli ni do provincijskih novinskih stupaca oni publicisti, kojima je majka kod kolevke pevala da je on mali Čehoslovak, ili kazivala da je njegov jezik jugoslovenski. Svi koji pišemo, govorimo, učimo, naučili smo se mrziti Austriju u ime Hrvatske, težiti za osvetom Kosova u ime Srpstva, mrziti Nemce ili Italijane u ime Slovenaštva.

Objašnjavati ne znači pravdati. Zadocnivši sa našim nacionalnim državama, treba da izgubljeno vreme pretrčemo. Škole, publicistika, literatura, sa zalaznica treba da pređu, bolje da se vrata, u izvidnice.

Ne treba se varati: produžavanje partikularističkog plemenskog razjedinjavanja, koje bi in ultima analisi (federalizmi, decentralizacije itd. samo su izlika!) imalo tendenciju zasebnih nacionalnih državnih tvorevina slovačke, hrvatske, slovenačke itd., izazvalo bi opravdanu bojazan i pitanje: Zar će parčanje Evrope, koja je od dvadesetipet država dobila tridesetijednu, ići u beskonačnost? Budimo ubeđeni da bi verovatnost toga fenomena u čitavom svetu izazvala ne više utisak neshvaćenog odocnelog gosta, već utisak neoportunog smetača započetog sređivanja.